

PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014—2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

*ZADANIE JEST REALIZOWANE W RAMACH PROJEKTU, PN. „Z TROPIKU DO TROPIKU NA CZESKO-POLSKIM POGRANICZU”/
„Z TROPŮ DO TROPŮ PO ČESKO POLSKÉM POMEZÍ” (NR PROJEKTU: CZ.11.2.45/0.0/0.0/15_003/0000300), DOFINANSOWANEGO ZE
ŚRODKÓW EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU ROZWOJU REGIONALNEGO W RAMACH PROGRAMU INTERREG V-A
REPUBLIKA CZESKA – POLSKA*

Palmiarnia w Wałbrzychu

OTOCZENIE KRAJOBRAZOWE ZAMKU KSIĄŻ – OGRODY, PARK, BUDOWLE PARKOWE I PALMIARNIA

Położenie XIII wiecznego zamku Książ na cyplu skalnym, nad wąwozem rzeki jest wyjątkowe. Natura, działania kolejnych właścicieli zamku i czas stworzyły niezapomniany krajobraz. Mimo różnych zmian w kształcie architektonicznym zamek Książ jest przykładem obiektu architektonicznego, który idealnie współgra z otaczającą go przyrodą i krajobrazem. Zachwyca nie tylko położenie, ale również wyjątkowa różnorodność krajobrazowa i związane z tym bogactwo fauny i flory.

Pierwsze znane archiwalia kartograficzne otoczenia Książa pochodzą z pierwszej połowy XVII w. Już wówczas ówczesny właściciel zamku Christoph von Hochberg chcąc upiększyć zamek rozpoczął zakładanie w międzymurzu ogrodów. Znaczne zmiany w Książu nastąpiły po wojnie 30-letniej, kiedy to zamek zaczął zmieniać się z warowni obronnej w rodzinną rezydencję. Kolejny z właścicieli Książa, Hans Heinrich I, uzyskał cesarskie pozwolenie na częściową likwidację murów obronnych, na południowej stronie na miejscu rozebranych murów powstały pierwsze ogrody o charakterze

Panorama Zamku Książ z i ruin Starego Książa z punktu widokowego

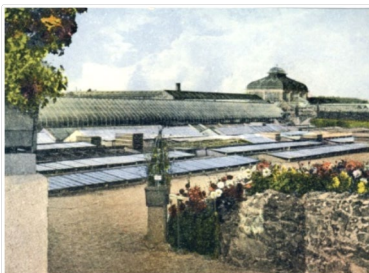
renesansowym, a od strony wschodniej wydzielone były tzw. warzywniaki. Powstałe na przełomie wieków tarasy zamkowe zlokalizowane w późniejszym okresie wokół całego zamku pozwoliły na wyeksponowanie jego monumentalnej bryły i umożliwiły ogarnięcie w perspektywie całej okolicy parku.

Tarasy zamkowe – lata 20-te XX w

Kształtowanie obecnego założenia parkowego rozpoczęto w trakcie najważniejszej, barokowej przebudowy zamku w XVIII wieku za czasów Konrada Ernsta Maksymiliana. Powstały wówczas zabytkowe aleje parkowe, elementy architektury parkowej, parady dziedzińce honorowy i dziedzińce wjazdowy. Zamek zmieniał się na barokowy pałac, osiągając miano jednej z najpiękniejszych rezydencji dolnośląskich. Jednym z głównych elementów architektury zamkowej był wybudowany w 1734 roku na Topolowej Górze tzw. Dom Letni, który był centralnym punktem utworzonego wokół ogrodu, z którego rozchodziły się promieniście aleje lipowe. Pawilon Letni w końcu XIX w. zmienił swoją funkcję i został przebudowany na kaplicę grobową ostatnich właścicieli zamku – rodu Hochbergów, panujących w zamku ponad cztery wieki.

Zabudowania palmiarni – widokówka przedwojenna

Na przełomie XVIII i XIX w. powstał kolejny obiekt na terenie parku, istotny pod względem jego walorów krajobrazowych, tzw. „Stary Zamek” - sztuczne romantyczne ruiny stylizowane na gotycką budowlę obroną. W tym też okresie całą dolinę rzeki Pełcnicy zaaranżowano jako romantyczną ścieżkę spacerową wraz z małą architekturą parkową. Powstały wówczas liczne mostki, trakty spacerowe i punkty widokowe, skąd można było podziwiać naturę parku i bryłę zamku z różnych stron. Miejsca te stanowiły dużą atrakcję turystyczną i chętnie odwiedzane były przez gości zamkowych, turystów i kuracjuszy z pobliskiego Szczawna Zdroju.

Najciekawsza rozbudowa parku przypadła na czasy największej świetności Książa tj. przełom XIX i XX wieku. Wówczas najbliższe otoczenie zamku przekształcone zostało według nowych prądów sztuki ogrodowej. Powstały ogrody tarasowe w stylu włoskim i francuskim, bogato zdobione elementami rzeźbiarskimi i urozmaicone fontannami. Za czasów panowania na Książu Hansa Heinricha XI Hochbergowie należeli do najbogatszych rodów w Europie. W okresie tym dokonano wielkich inwestycji na zamku, a na początku XX wieku już za czasów kolejnego właściciela

Hansa Heinricha XV rozpoczęto drugą wielką rozbudowę zamku. Powstało wówczas eklektyczne skrzydło północne i zachodnie wraz z dwoma wieżami zmieniając tym samym układ tarasów zamkowych. W miejscu XVIII i XIX- wiecznych oranżerii i ogrodów utworzono cztery poziomy kamienne tarasy, a przy skrzydle zachodnim powstał jeszcze jeden taras. W tym okresie rozbudowany został również kompleks stajni jak i amfiteatr - kamienna budowla w formie otwartej sceny. W dalszej części parku, niedaleko Lubiechowa, w dawnym wyrobisku wapiennym, powstała herbaciarnia, nazwana Jeziorkiem Daisy, a na zachód od zamku powstała letnia siedziba w stylu angielskiego wiejskiego domku – „Ma Fantasia” – ulubiona samotnia żony księcia, ostatniej pani na zamku – Księżnej Daisy.

Najważniejszym jednak obiektem na terenie parku wybudowanym w tym okresie była palmiarnia. Budowa palmiarni datowana jest na lata 1911 – 1914.

Palmiarnia była prezentem dla żony księcia – Księżnej Daisy, która była miłośniczką pięknych kwiatów i oryginalnych roślin.

Dojście do głównego budynku Palmiarni – widokówka przedwojenna

Inwestycja ta pochłonęła astronomiczną sumę 7 milionów marek w złocie. Na powierzchni 1900 metrów kwadratowych, oprócz palmiarni, wzniesiono również cieplarnie, ogrody utrzymane w stylu japońskim, rosarium, ogród owocowo-warzywny i obszar pod uprawę krzewów. Całe zamierzenie otrzymało nazwę zakładu ogrodniczego. Zaraz po zakończeniu prac budowlanych do Lubiechowa sprawdzono ok. 80 gatunków nowych roślin.

Centralną częścią obiektu był 15-metrowy budynek, zbudowany z metalu i szkła, w którym zasadzono palmy daktylowe. Całość została otoczona jednokondygnacyjnymi oranżeriami. Na dachu palmiarni utworzono niewielką galerijkę widokową. Można z niej było podziwiać panoramę okolicy. Najbardziej

Palmiarnia współcześnie – budynek główny

Pracownicy zamkowi przed budynkiem Palmiarni

niezwykły był jednak budulec, którym wyłożono wnętrze palmiarni. Książę sprowadził z Sycylii siedem wagonów kolejowych, wypełnionych zastygłą lawą z wulkanu Etna. Duże kawały tufu wulkanicznego budowniczy rozbijali na mniejsze i tworzyli z nich grotty, wodospady oraz ściany z kieszeniami dla roślin. Księżna Daisy sprowadziła do Książa angielskich ogrodników i rozpoczęła zmianę wyglądu otaczających zamek tarasów i parku. Ogrody, utrzymane dotychczas w stylu francuskim, zastąpiła angielskimi. Pojawiły się ogromne ilości uwielbianych przez Daisy rododendronów. Sadzonki krzewów i roślin służących do zmiany wystroju zamkowego otoczenia dostarczała palmiarnia. Była ona również źródłem świeżych warzyw i owoców dla księżęcej kuchni. Oczkiem w głowie księżnej pozostawało jednak rosarium. Uprawiano w nim m.in. róże o śnieżnobiałych płatkach, nazwane Daisy. Od początku istnienia palmiarni, obiekt był udostępniany zwiedzającym. Fascynacja księżnej różami była tak duża, że drugie duże rosarium poleciła założyć na zamkowych tarasach.

Palmiarnia – wnętrze

Obecnie w palmiarni rośnie ponad 250 gatunków roślin, które reprezentują florę różnych stref klimatycznych i różnych kontynentów. Szczególną uwagę zwracają tu olbrzymie palmy i bogata kolekcja kaktusów.

Inwestycje budowane Hochbergów na początku XX wieku – m.in. rozbudowa zamku i budowa Palmiarni - doprowadziły rodzinę do olbrzymich długów i przyczyniły się w latach późniejszych do odebrania Hochbergom zamku Książ. Od 1940 r. kiedy to władze hitlerowskie przejęły zamek wraz z otoczeniem, nastąpiła degradacja nie tylko wyposażenia i wystroju samego zamku, ale także dewastacja roślinności tarasów i parku, a także Palmiarni. Sam zamek został okradziony z większości wyposażenia i stał się wielkim placem budowy. Książ został przejęty przez paramilitarną organizację Todt, która poprzez pracę sprowadzonych tu więźniów z obozu Gross Rosen rozpoczęła

Szklarnie z kaktusami

realizację projektu Riese (tzw. Olbrzym) przebudowując zamek i drążąc pod nim olbrzymie tunele podziemne. W latach 50-tych i 60 -tych zamek powoli popadł w ruinę, a pierwsze poważniejsze prace restauracyjne na terenie zamku i parku rozpoczęły się dopiero w latach 70-tych.

Szklarnie Palmiarni - wnętrze

Palmiarnia ponownie powróciła do zamku w 2012 roku i dopiero od tego okresu przeprowadzane są tu poważniejsze prace renowacyjne m.in. również te, które są przedmiotem projektu pt. „Z tropiku do tropiku na czesko-polskim pograniczu” realizowanego w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska – Polska.